

Behov av kunskap och råd om vattenhushållning ur
lantbrukets perspektiv

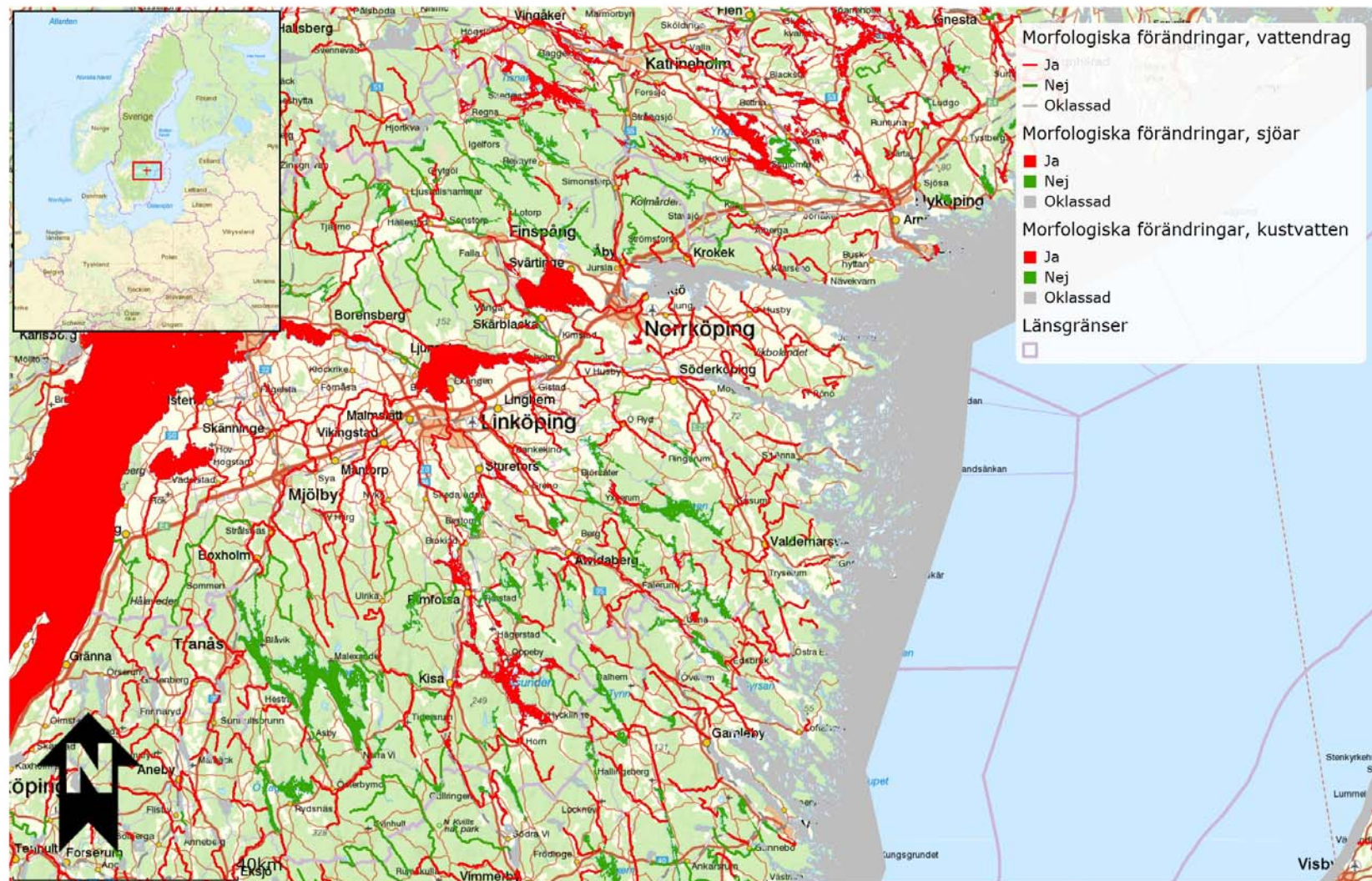
Uppsala 2015-02-04

Rune Hallgren LRF

LANTBRUKARNAS
RIKSFÖRBUND

Morfologiska förändringar

5.1.4 Rensning av vattendrag för upprätthållande av markavvattnings

Vattendraget är rensat och ingår i ett markavvattningsföretag som har rättighet och skyldighet att rensa för att bevara de nuvarande förhållandena. (Örebro)

Påverkan kan anses betydande då drygt 6 % av vattenförekomsten omfattas av markavvattningsföretag med regelbundna rensningar av del av vattenförekomsten. (Gotland)

Morfologiskt tillstånd har bedömts till måttlig eller sämre status. Vattendragsfårans form är påverkad av rensning och rätning i samband med t.ex. markavvattnings. Sammantaget leder detta till betydande påverkan. (Skåne)

Morfologiska parametrar

- ***Vattendragsfårans form***
- *vattendragets planform*
- *vattendragsfårans bottensubstrat*
- *död ved i vattendraget*
- *strukturer i vattendraget*
- *vattendragsfårans kanter*
- ***vattendragets närområde***
- ***svämplanets strukturer och funktion***

Vattendragets form

Tabell 4.1. Klassgränser för vattendragsfårans form.

Status	Klass	Vattendragsfårans form
Hög	5	i högst 5 % av ytvattenförekomstens längd är vattendragsfårans form väsentligt påverkad från referensförhållandet.
God	4	i mer än 5 % men <u>högst 15 %</u> av ytvattenförekomstens längd är vattendragsfårans form <u>väsentligt påverkad från referensförhållandet</u> .
Måttlig	3	i mer än 15 % men högst 35 % av ytvattenförekomstens längd är vattendragsfårans form väsentligt påverkad från referensförhållandet.
Otillfredsställande	2	i mer än 35 % men högst 75 % av ytvattenförekomstens längd är vattendragsfårans form väsentligt påverkad från referensförhållandet.
Dålig	1	i mer än 75 % av ytvattenförekomstens längd är vattendragsfårans form väsentligt påverkad från referensförhållandet.

Vattendragets närområde

4.6.3 Klassgränser för vattendragets närområde

Tabell 4.7 Klassgränser för vattendragets närområde.

Status	Klass	Vattendragets närområde
Hög	5	högst 5 % av ytvattenförekomstens närområde utgörs av aktivt brukad mark eller anlagda ytor.
God	4	mer än 5 % men <u>högst 15 %</u> av ytvattenförekomstens närområde utgörs av <u>aktivt brukad mark</u> eller anlagda ytor.
Måttlig	3	mer än 15 % men högst 35 % av ytvattenförekomstens närområde utgörs av aktivt brukad mark eller anlagda ytor.
Otillfredsställande	2	mer än 35 % men högst 75 % av ytvattenförekomstens närområde utgörs av aktivt brukad mark eller anlagda ytor.
Dålig	1	mer än 75 % av ytvattenförekomstens närområde utgörs av aktivt brukad mark eller anlagda ytor.

Förvaltningsplan

”En sänkning av den ekologiska statusen med anledning av de hydromorfologiska kvalitetsfaktorerna **måste tydligt motiveras** med stöd av en så kallad rimlighets- och osäkerhetsbedömning. Denna bedömning ska **visa på kopplingen mellan de hydromorfologiska och biologiska förhållandena** och ge en förklaring till varför de inte överensstämmer.” (sid 57)

Det är viktigt att poängtera att de statusklassificeringar som ligger till grund för normsättning och åtgärdsprogram är gällande oavsett grad av tillförlitlighet. **Om klassificering med låg grad av tillförlitlighet ifrågasätts bör mätningar med en högre tillförlitlighet kunna visas.** (sid 34)

Biologiska kvalitetsfaktorer vattendrag

Fisk

VIX (Generellt index)

Bottenfauna

MISA (surhet)

DJ-index (eutrofiering)

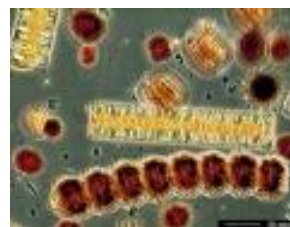
ASPT (ekologisk kvalitet)

Kiselalger

IPS (näringssämnen och organisk förorening)

ACID (surhet)

Fysiska förändringar av sjöar och vattendrag

Möjliga åtgärder

- **Ekologiskt funktionella kantzoner**
- Avsmalning av åfåra
- Breddning av vattendragsfåra
- Utläggning av sten, block och lekgrus
- Återställning av rätat vattendrag
- Restaurering kantzoner
- Utläggning av död ved
- Utrivning damm
- **Miljövänlig dikesrensning**
- **Tvåstegsdike**

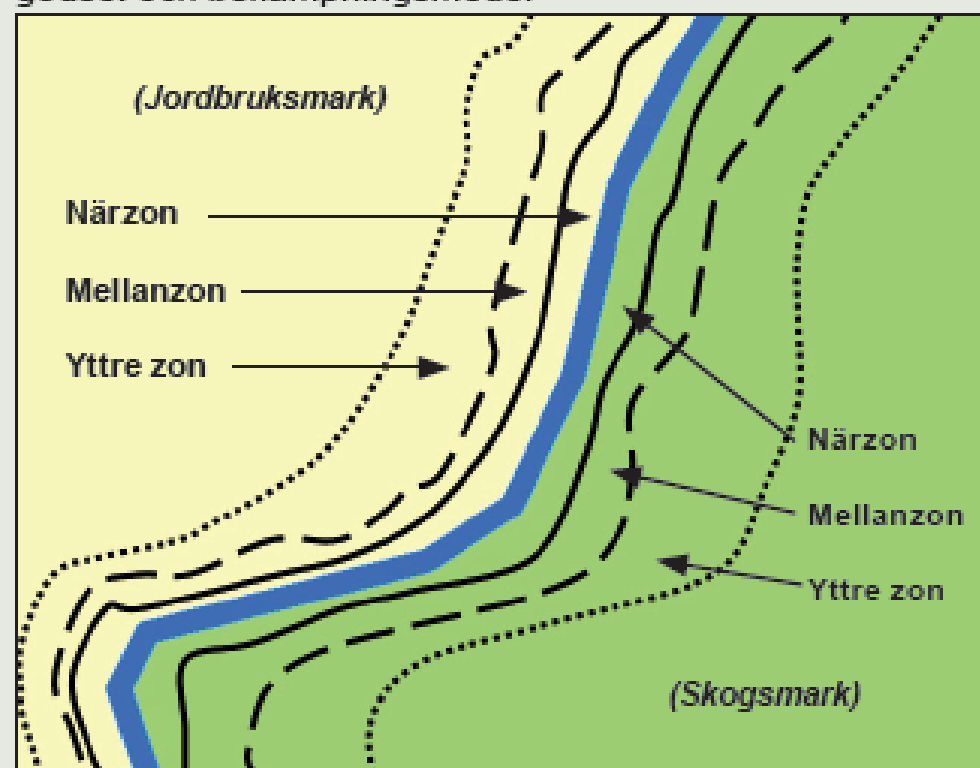
Ekologiskt funktionella kantzoner

I jordbruksmark bör man tänka på:

Närzonen – Lämna i stort sett orörd. Ingen körning med maskiner och inget bete.

Mellanzonen – Försiktig körning med maskiner kan ske men inte för plöjning eller harvning. Marken kan utnyttjas för bete.

Yttre zonen – Normalt jordbruk men utan användning av gödsel och bekämpningsmedel

Tvåstegsdike Östergötland

Foto: Anuschka Heeb

Miljövänliga dikesprofiler

Positiva effekter av rensning

- Vattendraget blir framkomligt för fisk
- Rensningen kan bereda plats för nya växter
- Vattenhastigheten ökar, vilket kan skapa obevuxna hårdbottnar
- Sediment och fosfor återförs till åkern

Dikesrensning minskar P-transporterna

An agricultural drainage channel classification system for phosphorus management

M. Shore, P. Jordan
P.-E. Mellander, M.
Kelly-Quinn, A.R.
Melland (2014)

“Periodic removal of fine sediment and maintenance of channel bank vegetation in net attenuating and transferring channels, respectively, would help to minimise P transfers from these catchments”

Jordbruksverket behöver

ta fram vägledningar, ge rådgivning
och verka för att minska påverkan från
markavvattning och bevattningsuttag i
vattenförekomster som inte följer eller
riskerar att inte följa
miljökvalitetsnormerna för vatten.

Havs- och vattenmyndigheten behöver

- ta fram enhetlig definition av och utreda förutsättningarna för att anlägga **ekologiskt funktionella kantzoner utmed vattendrag**, som ligger inom eller i anslutning till jordbruksmark, som riskerar att inte följa miljökvalitetsnormerna,
-
- **utveckla styrmedel** för anläggandet av ekologiskt funktionella kantzoner, för att följa miljökvalitetsnormerna för vatten.

Naturvårdsverket behöver

- utveckla en **nationell strategi för hantering av markavvattningar**, samt verka för en generell översyn av befintlig lagstiftning som berör frågor kring avledning av vatten. I den nationella strategin bör följande ingå
- översyn av behovet och möjligheten att införa generella **föreskrifter för rensning av diken** som ingår i markavvattningsföretag,
- nationell **vägledning för vilka markavvattningsverksamheter och markanläggningar som ska prioriteras vid omprövningar** som initieras av miljöskäl,
- nationell **vägledning för hur miljöanpassande rensningar/underhåll** bör ske.

Skogsstyrelsen behöver

- **utveckla administrativa och tekniska riktlinjer** för hur markavvattning, skyddsdikning och dikesrensning i skogsmark ska genomföras för att följa miljökvalitetsnormerna för vatten,
- **utveckla gemensamma arbetsmetoder** för ärendehandläggning av markavvattning, skyddsdikning och dikesrensning i skogsmark för att följa miljö-kvalitetsnormerna för vatten,
- i samband med miljöhänsynsuppföljning **kontrollera** att **dikningsåtgärder** följer tekniska riktlinjer och regelverk så att arbetet följer miljökvalitets-normerna för vatten.

Miljömålsberedningen 2014

Regeringen ger senast 2015 **Skogsstyrelsen och Statens jordbruksverk tillsammans** i uppdrag att, efter samråd med Havs- och vattenmyndigheten, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap, Naturvårdsverket, Riksantikvarieämbetet och Sveriges geologiska undersökning, planera för och tillsammans med länsstyrelserna genomföra

- **en översiktlig kartläggning av befintliga anläggningar för markavvattning** i jordbruks- och skogsmark. Som ett första steg i uppdraget ska kartläggningens upplägg, omfattning och metod konkretiseras.
- I uppdraget ska även ingå att **utreda miljöeffekter av rensning och hur negativa miljöeffekter av rensning kan undvikas,**
- **samt att ge förslag på utformning av en framtida miljöersättning inom landsbygdsprogrammet för miljöanpassat underhåll** och miljöanpassning av anläggningar för markavvattning i jordbruks- och skogsmark.

Några relevanta frågor

- Går det att bedöma en enskild verksamhets påverkan på ekologisk status i ärendeprovningar eller tillsyn?
- Går det att i en provning av en enskild verksamhet beräkna vilka konkreta åtgärder som måste vidtas för att nå en viss kvalitet?
- Är det möjligt att beskriva vad som är god vattenmiljö i föreskriftsregler?
- Går det att kontrollera att normen är nådd eller inte nådd, eller är den naturliga variationen för stor?

Sammanfattning

- Mera kunskap behövs för att de morfologiska parametrarna ska få en trovärdig vetenskaplig koppling till de biologiska kvalitetsfaktorerna
- Rådgivning och tjänster behövs vid tillsyns- och prövningsärenden betr. markavvattning och underhåll
- Kunskaper och rådgivning behövs om
 - o dikesrensningens betydelse för att minska sediment- och P-transporter i vattendragen
 - o dräneringars och dikesrensningars betydelse för minskad yterosion och översvämningssrisker
 - o miljövänlig dikesrensning
 - o superlokala vattenvårdsplaner med avvägda åtgärder mellan produktion och vattenmiljö

The happy end

- Lokala kunskaper och värderingar
- Helhetssyn
- Multifunktionalitet
- Flexibilitet
- Process
- Lärande
- Prioritering
- Förhandling